

หลักความยุติธรรมจาก Michael Sandel

วราภรณ์ สามโกเศศ
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

เทคโนโลยีสื่อสารในปัจจุบันสร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้คนทั่วโลกได้อย่างน่าอัศจรรย์ ในโลกที่ซับซ้อนและสับสนในเรื่องคุณธรรมหลายคำถามที่อยู่ในใจอาจได้รับคำตอบเพียงกตมก่ ปุ่มเท่านั้นและโดยไม่ต้องควักกระเป๋าจ่ายเงินด้วย

คำถามเช่นการทรมานเป็นหนทางที่ถูกต้องหรือไม่เพื่อให้ได้ความจริงจาก ผู้ก่อการร้าย การขโมยยาเพื่อช่วยชีวิตลูกของเราถูกต้องหรือไม่ ถ้าจำเป็นต้องเลือกระหว่างฆ่าคนหนึ่งคนเพื่อช่วยชีวิตคนห้าคนกับไม่ทำอะไรเลยจะเลือกอย่างไร ผู้นำกองแต่มี ผลงานเราจะเลือกอย่างไร (คำถามนี้ผู้เขียนเติมเอง) ฯลฯ ซึ่งเป็นคำถามที่ยากมาก จำเป็นต้องมีหลักการและเหตุผลจึงจะตอบได้ ทั้งหมดสามารถรับฟังได้จากการบรรยาย ข้ามโลกของผู้รู้จริงคนหนึ่งที่มาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดซึ่งให้บริการฟรีผ่านอินเทอร์เน็ต

ผู้บรรยายที่มีชื่อเสียงดังก้องโลกคนนี้คือศาสตราจารย์ Michael Sandel ผู้บรรยายวิชา Justice (ความยุติธรรม) ที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้มากกว่า 20 ปี วิชานี้ของอาจารย์ Sandel นักศึกษานิยมเข้าเรียนมากที่สุดวิชาหนึ่งในประวัติศาสตร์ 375 ปีของฮาร์วาร์ด มีประมาณการว่าเขาได้สอนนักศึกษาวิชานี้ไปกว่า 15,000 คน ในภาคแรกของปี 2007 มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียน 1,115 คน ซึ่งเป็นชั้นเรียนที่ใหญ่ที่สุดที่เคยมีมาของฮาร์วาร์ด

มหาวิทยาลัยได้แบ่งการบรรยายของวิชานี้ออกเป็น 12 ตอน โดยบันทึกจากการสอนจริงและนำมาตัดต่อเป็นบริการทางอินเทอร์เน็ตให้คนทั่วโลก โดยมีชื่อว่า Justice : What's the Right Thing to Do? หนังสือที่อาจใช้อ่านประกอบมี 2 เล่ม ๆ แรกมีชื่อเดียวกัน และอีกเล่มคือ Justice : A Reader

สถานีโทรทัศน์ BBC ของอังกฤษได้นำการบรรยายมาออกอากาศ 8 ตอน ๆ ละ 30 นาทีในเรื่องเดียวกันตั้งแต่ต้นปี 2011 รายการทั้งหมดประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง อาจารย์และนักศึกษาในหลายประเทศได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง

ใครที่ได้ชมการบรรยายชุดนี้แล้วจะเข้าใจว่าเหตุใดนักศึกษาจึงแย่งกันเข้าเรียน เพื่อหาคำตอบให้คำถามที่อาจอยู่ในใจมานาน และเหตุใดศาสตราจารย์ Sandel จึงมีชื่อเสียงมากจากการสอนวิชานี้

Michael Sandel ปัจจุบันอายุ 58 ปี เติบโตในครอบครัวอเมริกัน จบปริญญาตรีจาก Brandeis University และจบปริญญาเอกด้านปรัชญาจากมหาวิทยาลัย Oxford สอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดมาตลอด เขามีผลงานเป็นหนังสือหลายเล่มเกี่ยวกับปรัชญา ประชาธิปไตย ผลประโยชน์สาธารณะ ฯลฯ

ในปี 2009 เขาได้รับเกียรติอย่างสูง จาก BBC ให้เป็นผู้บรรยายของ Reith Lectures ของสถานีวิทยุ BBC เขาได้บรรยายในหัวข้อ A New Citizenship โดยกล่าวถึงความเป็นไปได้ของการเมืองใหม่ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันสำหรับทุกคน

ผู้เขียนได้ชมการบรรยายชุด 12 ตอนดังกล่าวจากเว็บไซต์ของศาสตราจารย์ Michael Sandel และชอบมาก ความสามารถในการอธิบายสิ่งที่ยากในเชิงปรัชญาให้เป็นเรื่องง่ายที่เป็นรูปธรรมของอาจารย์ Sandel นั้นเป็นเลิศ การใช้อารมณ์ขัน ตัวอย่าง ผสมกับการถกเถียงในชั้นเรียนเพื่อหาคำตอบเป็นวิธีการที่ได้ผลและเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา มีแง่มุมให้ขบคิดตลอดเวลา ผมมั่นใจว่าอาจารย์ในบ้านเราผู้สอนวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความยุติธรรม ความถูกต้อง การมีศีลธรรม จะชื่นชอบเป็นพิเศษ

หนังสือของเขาในชื่อเดียวกันกับการบรรยาย 12 ตอนนี้น่าอ่านเพราะตรงประเด็น ทำท่าย แต่ขาดการโต้เถียงให้เกิดปัญญาตามสไตล์ของโสกราตีสดังที่สื่อทีวีได้เปรียบอย่างไรก็ดีช่วยประหยัดเวลาได้มาก

Sandel มีชื่อเสียงจากการโต้แย้ง “ยักษ์ใหญ่” ในด้านวิชาการเกี่ยวกับความยุติธรรมคือ John Rawls ผู้เขียนหนังสือเล่มสำคัญ “A Theory of Justice” (1971)

Rawls เสนอว่าหลักความยุติธรรมเกิดขึ้นได้จากการอยู่เบื้องหลังสิ่งที่ไม่ตั้งใจสร้างขึ้นมาที่เรียกว่า “Veil of Ignorance” (“ม่านแห่งความไม่รู้”) ซึ่ง “ม่าน” นี้จะทำให้ผู้ที่ต้องตัดสินใจตามีความมั่นใจเกี่ยวกับความจริงเกี่ยวกับตัวเขาเอง ซึ่งจะช่วยเหลือหลีกเลี่ยงความอยุติธรรมที่อาจเกิดขึ้นได้

ตัวอย่างเช่นเมื่อนายกรัฐมนตรีต้องตัดสินใจเรื่องการชดเชยค่าน้ำท่วม จะต้อง “สร้างม่าน” นี้ขึ้นมาเพื่อให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างเหมาะสม โดยไม่เอาเรื่องพรรคพวก คณะแนบเสียง ผลประโยชน์ส่วนตัวและของกลุ่มเข้ามาปะปนจนหลักความยุติธรรมวุ่น

อย่างไรก็ดี Sandel ได้แย้งว่า “ม่านแห่งความไม่รู้” นี้ยากที่จะเป็นไปได้ เพราะธรรมชาติอาจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ม่านนี้เกิดขึ้นได้ยากจนทำให้หลักความยุติธรรมที่เที่ยงตรงเป็นไปได้ ตัวอย่างเช่นสายใยของครอบครัวไม่อาจตัดออกไปได้ ดังนั้น “ม่าน” นี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการตัดสินใจโดยไม่รู้ว่าจะใครจะเป็นผู้รับผลแห่งการตัดสินใจนั้นและในลักษณะอย่างไร ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสิ่งเป็นไปได้

เพื่อกระตุ้นความอยากรับฟังการบรรยายของอาจารย์ Sandel ผู้เขียนขอยกบางคำถามสำคัญที่แต่ละการบรรยายในแต่ละตอนตั้งขึ้นเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้ (1) การเก็บภาษีจากคนรวยมาให้คนจนคือการบังคับให้คนรวยต้องทำงาน (forced labor) ใช่หรือไม่ (2) ปัจจุบันการจ้างให้คนอื่นไปรบแทนดังเช่นตอนสงครามกลางเมือง เป็นเรื่องน่ารังเกียจ ดังนั้นการสมัครเข้าเป็นทหารโดยสมัครใจ (volunteer army) ดังเช่นปัจจุบันของสหรัฐอเมริกาอยู่ในข่ายน่ารังเกียจเดียวกันหรือไม่

(3) ถ้าเพื่อนแอบอยู่ในบ้านของท่าน และมีคนที่ตั้งใจมาฆ่า เพื่อนมาเคาะประตูตามหาเพื่อน การโกหกว่าไม่อยู่เป็นสิ่งผิดหรือไม่ (4) การตีค่าชีวิตมนุษย์ถูกต้องเพียงใด (5) ในระบบการทำงานที่ยึดหลักการให้ความดีความชอบตามความสามารถของคนทำให้ “สนามแข่งขัน” ไม่เป็นธรรมอยู่ดีหรือไม่ เพราะคนมีความสามารถก็ยิ่งไปได้ไกลกว่าเสมอ (6) เราเป็นผู้รับความเป็นตัวตนจากครอบครัว ชุมชน และประเทศ เราจะทำอย่างไรถ้าเกิดมีข้อขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ระหว่างสิ่งเหล่านี้กับมนุษยชาติ

การบรรยายของอาจารย์ Sandel ใช้หลักการและเหตุผลสำหรับการตอบคำถามยาก ๆ เหล่านี้ หลายคำถามไม่มีคำตอบตายตัว แต่การฟังข้อโต้แย้งของประเด็นเหล่านี้จะทำให้เกิดแง่คิดในการนำหลักการและเหตุผลเหล่านี้มาประยุกต์กับสถานการณ์ของแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกัน

ในบ้านเราผู้ใดและกลุ่มใดสมควรชิมชับเนื้อหาการบรรยายในเรื่อง “ความยุติธรรม” ของอาจารย์ Sandel ครับ
